

J.M. Coetzee

De schooldagen van Jezus

Roman

Vertaald door
Peter Bergsma

Cossee
Amsterdam

I

Hij had zich Estrella groter voorgesteld. Op de kaart is het een stip van dezelfde omvang als Novilla. Maar waar Novilla een echte stad was, is Estrella alleen maar een provinciestadje dat zich vormeloos uitstrekt in een landschap van heuvels en velden en boomgaarden, waar een sloom riviertje doorheen meandert.

Zal er een nieuw leven mogelijk zijn in Estrella? In Novilla had hij zich voor onderdak op het Herhuisvestingsbureau kunnen verlaten. Zullen hij en Inés en de jongen hier een thuis kunnen vinden? Het Herhuisvestingsbureau is een liefdadigheidsinstelling, het is de zuivere belichaming van een onpersoonlijke vorm van liefdadigheid; maar zal die liefdadigheid ook voor mensen gelden die op de vlucht zijn voor de wet?

Juan, de lifter die bij hen was ingestapt op de weg naar Estrella, heeft geopperd dat ze werk kunnen zoeken op een van de boerderijen. Boeren hebben altijd knechten nodig, zegt hij. De grotere boerderijen hebben zelfs slaapzalen voor seizoenarbeiders. Als het geen sinaasappeltijd is, is het wel appeltijd; als het geen appeltijd is, is het wel druiventijd. Estrella en omgeving zijn een ware hoorn des overvloeds. Als ze willen, kan hij hun de weg wijzen naar een boerderij waar vrienden van hem ooit hebben gewerkt.

Hij wisselt een blik met Inés. Moeten ze de raad van Juan opvolgen? Geld speelt geen rol, hij heeft geld genoeg op zak, ze kunnen makkelijk in een hotel logeren. Maar als de autoriteiten van Novilla echt achter hen aan zitten, zijn ze misschien beter af tussen de naamloze passanten.

‘Ja,’ zegt Inés. ‘Laten we naar die boerderij gaan. We hebben lang genoeg in de auto opgesloten gezeten. Bolívar moet er nodig uit.’

‘Zo denk ik er ook over,’ zegt hij, Simón. ‘Maar een boerderij is geen vakantiecamp. Ben je bereid, Inés, om de hele dag fruit te plukken onder een brandende zon?’

‘Ik zal mijn beste beentje voorzetten,’ zegt Inés. ‘Niet meer en niet minder.’

‘Mag ik ook fruit plukken?’ vraagt de jongen.

‘Helaas niet, jij niet,’ zegt Juan. ‘Dat zou in strijd zijn met de wet. Dat zou kinderarbeid zijn.’

‘Ik vind het niet erg om kinderarbeid te zijn,’ zegt de jongen.

‘De boer laat je vast wel fruit plukken,’ zegt hij, Simón. ‘Maar niet te veel. Niet genoeg om het arbeid te laten zijn.’

Ze rijden door Estrella, via de hoofdstraat. Juan wijst het marktplein aan, de overheidsgebouwen, het bescheiden museum. Ze steken een brug over, laten het stadje achter zich en volgen de loop van de rivier totdat ze een imposant huis op de heuvel in het oog krijgen. ‘Dat is de boerderij die ik bedoelde,’ zegt Juan. ‘Daar hebben mijn vrienden werk gevonden. De *refugio* is aan de achterkant. Hij ziet er treurig uit, maar is eigenlijk best comfortabel.’

De refugio bestaat uit twee lange keten van gegalvaniseerd ijzer, verbonden door een overdekte doorgang; aan de ene kant is een was- en toiletruimte. Hij parkeert de auto. Niemand komt tevoorschijn om hen te begroeten behalve een grijze hond met stijve poten die vanaf het uiteinde van zijn ketting naar hen gromt en vergeelde hoektanden ontbloot.

Bolívar rolt zich uit en laat zich uit de auto glijden. Van een afstandje inspecteert hij de onbekende hond en besluit dan hem te negeren.

De jongen stormt de keten in, komt weer naar buiten. ‘Ze hebben stapelbedden!’ schreeuwt hij. ‘Mag ik in een bovenbed? Alsjeblieft!’

Nu verschijnt er van achter de boerderij een grote vrouw met een rood schort over een wijde katoenen jurk die over het pad naar hen toe waggelt. ‘Goeiedag, goeiedag!’ roept ze. Ze kijkt naar de volgeladen auto. ‘Komen jullie van ver?’

‘Ja, heel ver. We vroegen ons af of u wat extra handen kunt gebruiken.’

‘We kunnen altijd meer handen gebruiken. Vele handen maken licht werk – zo staat het toch in de boeken?’

‘Het gaat alleen om ons tweeën, mijn vrouw en mij. Onze vriend hier heeft andere verplichtingen. Dit is onze zoon, hij heet David. En dit is Bolívar. Is er ook plek voor Bolívar? Hij hoort bij het gezin. We gaan nergens heen zonder hem.’

‘Bolívar is zijn echte naam,’ zegt de jongen. ‘Hij is een Duitse herder.’

‘Bolívar. Dat is een mooie naam,’ zegt de vrouw. ‘On-

gebruikelijk. Er is vast wel plek voor hem, zolang hij zich maar gedraagt en genoeg neemt met restjes en niet aan het vechten slaat of achter de kippen aan gaat. De arbeiders zijn nu in de boomgaarden, maar laat ik jullie de slaapverblijven tonen. Aan de linkerkant de heren, aan de rechterkant de dames. Geen familiekamers, helaas.'

'Ik ga aan de herenkant,' zegt de jongen. 'Simón zegt dat ik in een bovenbed mag. Simón is niet mijn vader.'

'Ga gerust je gang, jongeman. Er is ruimte genoeg. De anderen komen zo terug...'

'Simón is niet mijn echte vader en David is niet mijn echte naam. Wilt u weten wat mijn echte naam is?'

De vrouw werpt Inés een verwarde blik toe, die Inés zogenaamd niet opmerkt.

'In de auto hebben we een spelletje gedaan,' komt hij, Simón, tussenbeide. 'Om de tijd te doden. We verzonnen nieuwe namen voor onszelf.'

De vrouw haalt haar schouders op. 'De anderen komen zo terug voor het middageten, dan kunnen jullie je voorstellen. Het loon is twintig reaal per dag, hetzelfde voor mannen en vrouwen. De dag duurt van zonsopgang tot zonsondergang, met twee uur pauze tussen de middag. Op de zevende dag rusten we. Dat is de natuurlijke gang van zaken, zo doen we het hier. Wat maaltijden betreft, wij zorgen voor de levensmiddelen en jullie koken zelf. Kunnen jullie daarmee leven? Denken jullie dat je het aan kunt? Hebben jullie al eerder geplukt? Nee? Je leert het zo, er is geen kunst aan. Hebben jullie hoeden? Jullie hebben een hoed nodig, de zon kan heel erg fel zijn. Wat kan ik jullie verder nog vertellen? Jullie kunnen

me altijd vinden in het grote huis. Ik heet Roberta.’

‘Roberta, aangenaam kennis te maken. Ik ben Simón en dit is Inés en dit is Juan, onze gids, die ik ga terugbrengen naar de stad.’

‘Welkom op de boerderij. We kunnen vast goed met elkaar opschieten. Mooi dat jullie een eigen auto hebben.’

‘Die heeft ons al een heel eind gebracht. Het is een trouwe auto. Meer dan dat kun je van een auto niet verlangen, trouw.’

Tegen de tijd dat ze de auto hebben uitgeladen druppelen de arbeiders binnen vanuit de boomgaarden. Iedereen stelt zich voor, ze krijgen een middagmaal aangeboden, Juan inclusief: zelfgebakken brood, kaas en olijven, grote schalen fruit. Ze hebben een stuk of twintig metgezellen, onder wie een gezin met vijf kinderen die David vanaf zijn kant van de tafel behoedzaam gadeslaat.

Voordat hij Juan terugbrengt naar Estrella heeft hij een moment alleen met Inés. ‘Wat vind jij?’ mompelt hij. ‘Zullen we blijven?’

‘Het lijkt een goede plek. Ik wil hier best blijven terwijl we rondkijken. Maar we moeten een plan hebben. Ik heb niet dit hele eind gereisd om te leven als een landarbeider.’

Hij en Inés hebben het hier al eerder over gehad. Als ze worden achtervolgd door de wet moeten ze voorzichtig zijn. Maar worden ze wel achtervolgd? Hebben ze reden om te vrezen dat ze achtervolgd worden? Heeft de wet wel zulke lange armen dat ze agenten naar de verste uithoeken van het land kan sturen om een zesjarige

spijbelaar op te sporen? Zullen de autoriteiten in Novilla er werkelijk van wakker liggen of een kind al dan niet naar school gaat, zolang hij niet opgroeit als een analfabeet? Hij, Simón, betwijfelt het. Aan de andere kant, stel dat niet het spijbelende kind wordt achtervolgd maar de man en de vrouw die valselijk beweerden zijn ouders te zijn en hem van school hebben weggehouden? Als hij en Inés worden gezocht, in plaats van het kind, moeten ze zich dan niet gedeisd houden totdat hun achtervolgers uitgeput de jacht staken?

‘Een week,’ stelt hij voor. ‘Laten we een week landarbeider zijn. Dan kunnen we het opnieuw bekijken.’

Hij rijdt naar Estrella en zet Juan af bij het huis van vrienden van hem die een kleine drukkerij hebben. Terug op de boerderij voegt hij zich bij Inés en de jongen om hun nieuwe omgeving te verkennen. Ze bezoeken de boomgaarden en worden ingewijd in de geheimen van de schaar en het snoeimes. David wordt bij hen weggelokt en verdwijnt, de hemel weet waarheen, met de andere kinderen. Tegen het avondeten komt hij terug met schrammen op zijn armen en benen. Ze hebben in bomen geklommen, zegt hij. Inés wil jodium op de schrammen doen, maar dat laat hij niet toe. Ze trekken zich vroeg terug, net als iedereen, David naar zijn begerde bovenbed.

De volgende ochtend, tegen de tijd dat de vrachtauto arriveert, hebben hij en Inés een haastig ontbijt genuttigd waaraan David, die de slaap nog uit zijn ogen wrijft, niet deelnam. Samen met hun nieuwe kameraden klimmen ze aan boord en worden afgeleverd bij de wijngaard;

in navolging van hun kameraden hijsen hij en Inés een mand op hun rug en gaan aan het werk.

Terwijl zij zwoegen kunnen de kinderen hun gang gaan. Onder leiding van de oudste van de bende van vijf, een lange, magere jongen met een dikke bos zwarte krullen die Bengi heet, rennen ze de heuvel op naar de aarden dam van een stuwmeertje dat de wijngaard van water voorziet. De eenden die daar rondpeddelden vliegen geschrokken weg, op een koppel na met jongen die nog te onvolgroeid zijn om te vliegen. De ouders loodsen hun kroost naar de andere oever, in een poging te ontsnappen. Ze zijn te traag; de joelende kinderen snijden ze de pas af, dwingen ze terug naar het midden van het meertje. Bengi begint stenen te gooien; de jongere kinderen doen hem na. Luid kwakend peddelen de vogels in kringetjes rond, niet in staat om te ontsnappen. Een steen treft het mannetje met zijn veel schitterender kleuren. Hij komt half uit het water, valt terug en spettert rond met een verbrijzelde vleugel achter zich aan. Bengi slaakt een triomfkreet. De stortvloed van stenen en aardkluiten verdubbelt.

Hij en Inés luisteren weifelend naar het kabaal; de andere plukkers slaan er geen acht op. 'Wat denk jij dat er aan de hand is?' vraagt Inés. 'Denk je dat David veilig is?'

Hij laat zijn mand vallen, klautert de heuvel op, arriveert op tijd bij de dam om te zien hoe David de oudere jongen zo'n woedende duw geeft dat deze wankelt en bijna valt. 'Hou op!' hoort hij hem schreeuwen.

De jongen staart verbaasd naar zijn belager, draait zich dan om en gooit opnieuw een steen naar de eenden.

Nu springt David het water in, met schoenen en al, en plonst in de richting van de vogels.

‘David!’ roept hij, Simón. Het kind negeert hem.

Inés, in de wijngaard beneden, laat haar mand vallen en zet het op een rennen. Sinds hij haar een jaar geleden zag tennissen heeft hij haar zich niet meer zien inspannen. Ze is traag; ze is aangekomen.

Vanuit het niets duikt de enorme hond op en rent haar voorbij, in een kaarsrechte lijn. Binnen enkele ogenblikken is hij in het meertje gesprongen en bevindt zich naast David. Hij neemt diens hemd tussen zijn tanden en sleurt het spartelende, protesterende kind naar de oever.

Inés arriveert. De hond laat zich op de grond zakken, zijn oren gespitst, zijn ogen op haar gevestigd, wachtend op een teken, terwijl David jammert in zijn doorweekte kleren en hem met zijn vuisten bewerkt. ‘Ik haat je, Bolívar!’ roept hij. ‘Die jongen gooide stenen, Inés! Hij wilde de eend doodmaken!’

Hij, Simón, neemt het tegenstribbelende kind in zijn armen. ‘Rustig maar, rustig maar,’ zegt hij. ‘De eend is niet dood – kijk maar! – hij heeft alleen een klap gekregen. Hij wordt gauw weer beter. Zo, kinderen, ik denk dat jullie allemaal moeten meekomen zodat de eenden kunnen kalmeren en doorgaan met hun leven. En je mag niet zeggen dat je Bolívar haat. Je houdt van Bolívar, dat weten we allemaal, en Bolívar houdt van jou. Hij dacht dat je verdronk. Hij probeerde je te redden.’

Boos wringt David zich uit zijn armen. ‘Ik ging de eend redden,’ zegt hij. ‘Ik heb Bolívar niet gevraagd om

te komen. Bolívar is stom. Hij is een stomme hond. Nu moet jij hem redden, Simón. Vooruit, red hem!

Hij, Simón, trekt zijn schoenen en hemd uit. ‘Omdat je zo aandringt zal ik het proberen. Maar ik wil er wel op wijzen dat het idee dat een eend heeft van gered worden misschien verschilt van jouw idee van gered worden. Dat houdt misschien ook in dat ze door mensen met rust gelaten willen worden.’

Er zijn inmiddels andere druivenplukkers gearriveerd. ‘Wacht maar... ik ga wel,’ biedt een jongere man aan.

‘Nee. Dat is aardig van je, maar dit betreft mijn kind.’ Hij trekt zijn broek uit en waadt in zijn onderbroek het bruine water in. Haast zonder te spetteren verschijnt de hond aan zijn zij. ‘Ga weg, Bolívar,’ mompelt hij. ‘Ik hoef niet gered te worden.’

Op een kluitje kijken de druivenplukkers vanaf de oever hoe de niet meer zo jonge heer wiens fysiek niet meer zo robuust is als in zijn stuwadoorsdagen aanstalten maakt om aan het verzoek van zijn kind te voldoen.

Het water is niet diep. Zelfs op het diepste punt komt het niet boven zijn borst uit. Maar hij kan nauwelijks zijn voeten bewegen in de zachte drab op de bodem. Er is geen enkele kans dat hij de eend met de gebroken vleugel, die in rafelige kringen over het oppervlak spettert, te pakken krijgt, laat staan de moedereend, die inmiddels de andere oever heeft bereikt en zich het kreupelhout in rept, gevolgd door haar kroost.

Het is Bolívar die de klus voor hem klaart. Nadat hij als een schim voorbij is geschoten, met alleen zijn kop

boven water, krijgt hij de gewonde vogel te pakken, sluit zijn kaken als een bankschroef om de lamme vleugel en sleurt hem naar de oever. Eerst is er kortstondig verzet, geklapwiek en gespetter; dan lijkt de vogel het ineens op te geven en in zijn lot te berusten. Tegen de tijd dat hij, Simón, uit het water is gekomen ligt de eend in de armen van de jongeman die had aangeboden in zijn plaats te gaan en wordt hij nieuwsgierig bekeken door de kinderen.

Hoewel de zon al een flink eind boven de horizon staat, verwarmt hij hem nauwelijks. Huiverend kleedt hij zich aan.

Bengi, degene die de steen heeft gegooid die alle narigheid veroorzaakte, streelt de kop van de volstrekt passieve vogel.

‘Zeg hem dat je spijt hebt van wat je hebt gedaan,’ zegt de jongeman.

‘Het spijt me,’ mompelt Bengi. ‘Kunnen we zijn vleugel repareren? Kunnen we hem spalken?’

De jongeman schudt zijn hoofd. ‘Het is een wild dier,’ zegt hij. ‘Hij zal zich niet laten spalken. Het is goed zo. Hij is klaar om dood te gaan. Hij heeft het geaccepteerd. Kijk maar. Kijk maar naar zijn ogen. Hij is al dood.’

‘Hij mag in mijn bed,’ zegt Bengi. ‘Ik kan hem voeren tot hij beter is.’

‘Draai je om,’ zegt de jongeman.

Bengi begrijpt het niet.

‘Draai je om,’ zegt de jongeman.

Tegen Inés, die ondertussen de jongen afdroogt, fluistert hij, Simón: ‘Laat hem niet kijken.’

Ze drukt het hoofd van de jongen in haar rokken. Hij verzet zich, maar ze is resoluut.

De jongeman neemt de vogel tussen zijn knieën. Een snelle beweging, en het is gebeurd. De kop bungelt onbeholpen; over de ogen trekt een waas. Hij geeft het gevederde karkas aan Bengi. 'Ga hem begraven,' beveelt hij. 'Vooruit.'

Inés laat de jongen los. 'Ga met je vriend mee,' zegt hij, Simón, tegen hem. 'Help hem om de vogel te begraven. Zorg dat hij het fatsoenlijk doet.'

Later komt de jongen hem en Inés opzoeken op de plek waar ze bezig zijn tussen de wijnstokken.

'En, hebben jullie die arme eend begraven?' vraagt hij.

De jongen schudt zijn hoofd. 'We konden geen gat voor hem graven. We hadden geen schep. Bengi heeft hem in de bosjes verstoppt.'

'Zo hoort dat niet. Als ik klaar ben voor vandaag zal ik hem gaan begraven. Jij kunt me laten zien waar hij ligt.'

'Waarom heeft hij het gedaan?'

'Waarom die jongeman hem uit zijn lijden heeft verlost? Dat heb ik je verteld. Omdat hij hulpeloos zou zijn geweest met een gebroken vleugel. Hij zou hebben geweigerd te eten. Hij zou zijn weggekwijsd.'

'Nee, ik bedoel waarom Bengi het heeft gedaan.'

'Hij had vast geen kwaad in de zin. Hij gooide gewoon stenen, en van het een kwam het ander.'

'Gaan de baby's ook dood?'

'Natuurlijk niet. Die hebben een moeder om voor ze te zorgen.'

'Maar wie geeft ze dan melk?'